

Patrycja Kotaba

Ewa Miśkowiec

Akademia Ignatianum w Krakowie

Czas wolny dziecka przed telewizorem w opinii rodziców

Child Free Time Watching TV,
in the Opinion of Parents

Telewizja w kategoriach pedagogicznych najczęściej jest postrzegana jako przeszkoda w wychowaniu dziecka. Czas spędzony przez dziecko przed telewizorem jest odbierany jako czas stracony i przynoszący negatywne skutki dla rozwoju dziecka, a winą za to obarczani są rodzice. Równocześnie od wielu lat uświadamia się rodzicom skutki częstego oglądania telewizji przez dziecko (robi się to również w czasie różnorodnych programów telewizyjnych), proponując konkretne sposoby kontroli rodzicielskiej. Warto zatem spróbować poznać, w jaki sposób rodzice postrzegają czas wolny dziecka spędzany przed telewizorem.

Rola rodziców w kształtowaniu postaw wolnoczasowych

Pierwszą kwestią dotyczącą rodziców jest uświadomienie im roli, jaką odgrywają w kształtowaniu postaw wolnoczasowych dziecka. „Czas wolny dziecka, to ten okres dnia, który pozostaje do wyłącznej dyspozycji dziecka, po uwzględnieniu czasu przeznaczanego na naukę szkolną, posiłki, sen, odrabianie lekcji, niezbędne osobiste zajęcia domowe”¹. Zbli-

¹ K. Czajkowski, *Wychowanie do rekreacji*, Warszawa 1979, s. 39; Zob. także K. Walentynowicz-Moryl, *Co po szkole? Udział młodzieży w zajęciach dodatkowych*, [w:] *Młodzież w czasie wolnym między przyjemnością a obowiązkiem*, red. E. Narkiewicz, M. Zielińska, Toruń 2001, s. 119.

żoną definicję proponuje T. Wujek, który wskazuje, iż dziecko swój czas wolny ma dopiero po powrocie ze szkoły, odrobieniu zadań, zaspokojeniu swoich potrzeb, np. zjedzeniu obiadu. Ważne jest, aby miało ono możliwość wyboru czynności jakie podejmie, zgodnie ze swoimi upodobaniami, które mogą wiązać się z jego zainteresowaniami².

Należy zatem zauważyć istotną różnicę między czasem wolnym dziecka a dorosłego. Dzieci są uzależnione od swoich rodziców, nie mają wpływu na swój status społeczny, gdyż jest on uwarunkowany zamożnością i pozycją dorosłych. Dodatkowo są zobowiązane słuchać rad i zaleceń rodziców oraz innych osób starszych³. Porównując czas wolny osoby dorosłej i dziecka, należy wskazać, że młode osoby mają więcej tego czasu. Mimo to formy i miejsce spędzania go są mniej zróżnicowane i ograniczone przez ich opiekunów, chcących mieć kontrolę i opiekę nad dzieckiem. Zwraca się też uwagę na brak doświadczenia młodego człowieka, który nie zawsze wie, co dla niego będzie lepsze i z tego też powodu jego wybory mogą być nieakceptowane przez dorosłych⁴. Poza tym czas wolny dziecka powinien nie tylko być odpoczynkiem, ale również uczyć go jego właściwego wykorzystywania. Ważne jest wyrobienie w dziecku nawyku prawidłowego spędzania czasu wolnego.

Przypisując rodzinie najważniejszą rolę w kształtowaniu postaw wolnoczasowych, wskazuje się, że jej zadaniem jest kształtowanie i rozwijanie wśród jej członków świadomości, wiedzy i wartości⁵. Wzorce przekazywane przez dorosłych mają wpływ na postawy dzieci w ich późniejszym życiu poprzez identyfikowanie się z zaobserwowanymi wzorcami postępowania. Dotyczy to również spędzania czasu wolnego. Efekty są większe, jeśli prawidłowe postawy przekazują sami rodzice, uczestniczący w aktywnych formach czasu wolnego. Rodzina pośredniczy między dzieckiem a społeczeństwem jako całością, co oznacza, że powinna przekazywać dziedzictwo kulturowe. W początkowych latach rodzice są często jedynymi inicjatorami kontaktów z kulturą i społeczeństwem⁶.

W ramach czasu wolnego spełniane są potrzeby psychiczne, dlatego istotną sprawą jest zdawanie sobie sprawy z korzyści, jakie niesie ze sobą wspólne spędzanie czasu wolnego. W kształtowaniu postaw wolnoczasowych istotnym czynnikiem jest ład, systematyczność i stałość. Nie odnosi

² T. Wujek, *Praca domowa i czynny wypoczynek ucznia*, Warszawa 1969, s. 12.

³ K. Czajkowski, *Wychowanie do rekreacji*, dz. cyt., s. 42.

⁴ M. Woźniak, *Zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży szkolnej przez instytucje publiczne*, [w:] *Czas wolny – przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, red. J. Daszkowska, R. Pelczar, Stalowa Wola 2009, s. 137.

⁵ Tamże, 140.

⁶ J. Kędzior, *Czas wolny w rodzinie z perspektywy pedagogicznej*, [w:] *Od szkoły pamięci do szkoły rozwoju. IX Forum Pedagogów*, red. J. Semkowa, M. Wawrzak-Chodaczek, Wrocław 1998, s. 121.

się to jednak tylko do sposobu spędzania czasu wolnego. Dziecko, które wychowuje się w rodzinie charakteryzującej się regularnym i planowym trybem życia, szybciej nauczy się obowiązkowości, punktualności, wytrwałości i – co najbardziej istotne z perspektywy czasu wolnego – umiejętności planowania w sposób przemyślany. Brak wspomnianych czynników może powodować negatywne skutki poprzez wypoczywanie w sposób przypadkowy, oparty na chwilowych bodźcach⁷.

Przygotowanie dzieci do racjonalnego wykorzystania czasu wolnego zależy od dostępności przedmiotów i sposobu ich wykorzystania. Powinny odpowiadać zainteresowaniom dziecka, pobudzać go do kreatywnego myślenia. Nie wystarczy jednak tylko dać zabawkę czy wypełnić dom nowinkami technicznymi. Rodzic powinien sprawować kontrolę nad sposobem wykorzystania tych dóbr, umieć dostrzec aktualne potrzeby dziecka, ale również zapewnić odpowiednią przestrzeń, w której młody człowiek może swobodnie korzystać z powierzonych mu przedmiotów. Czas wolny stwarza rodzicom doskonale warunki do oddziaływania wychowawczego wobec swoich dzieci. Pozorne wymówki, takie jak pogoń za karierą, zmęczenie czy brak czasu mogą przekreślić szanse, jakie dają aktywne formy spędzania wspólnego czasu. Rodzinna aktywność niesie ze sobą również korzyści dla rodziców. Ich dobre samopoczucie psychofizyczne odbija się później na potomkach. Wspólne chwile pozwalają lepiej się poznać, uczyć wzajemnej współpracy, wspierania się. Badania przeprowadzone przez E. Kozak w roku szkolnym 1997/1998 nie stawiały w dobrym świetle sposobu spędzania czasu wolnego przez rodziny. Najczęstszą formą było oglądanie telewizji, słuchanie muzyki. Rodzice, jak również ich dzieci, nie byli zainteresowani samokształceniem. Najlepszym odpoczynkiem była drzemka. Jak pokazują wyniki, ankietowani powielają nieprawidłowe wzorce działań wolnoczasowych. Nie zastanawiają się nad formami spędzania czasu wolnego, nie planują go⁸.

W ostatnich latach można zaobserwować spadek aktywności fizycznej i jej negatywne skutki. Postęp cywilizacyjny, coraz bardziej dostępne nowinki techniczne sprawiają, że nie tylko dorośli, ale przede wszystkim dzieci i młodzież wybiera bierny odpoczynek, co skutkuje słabą kondycją fizyczną i motoryką. Coraz trudniejsze staje się również ukształtowanie prawidłowych nawyków wolnoczasowych. Pomimo świadomości zalet zdrowotnych, jakie niesie ze sobą aktywność fizyczna i wysiłek, trudno zastosować te formy aktywności w życiu codziennym.

⁷ M. Grochociński, *Organizacja pracy i metody nauczania w edukacji wczesnoszkolnej*, Gdańsk 1992, s. 120.

⁸ E. Kozak, *Wypoczynek młodzieży i jej rodziców*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” (2000)1, s. 38.

Telewizja w życiu dziecka

Obecnie telewizja ma kluczowe oddziaływanie na opinię publiczną, postawy społeczne oraz normy, wartości i zachowania⁹. Jak każdy środek masowego przekazu ma również ogromne oddziaływanie na psychikę odbiorcy, ponieważ posługuje się przede wszystkim przekazem audiowizualnym, złożoną techniką i organizacją produkcji, różnorodnymi przekazami, a także społeczną regulacją działania. Charakteryzuje się nie tylko ogromnym zasięgiem i zakresem, ale przede wszystkim szerokim gronem odbiorców¹⁰. Warto zaznaczyć, że ci najmłodszy odbiorcy są w stadium kształtowania się osobowości, psychiki oraz sfery emocjonalnej.

Dziecko bardzo chętnie „zanurza” się w świat mediów elektronicznych zainteresowane szerokim zakresem treści, wielobarwnymi obrazami oraz inspirującymi dźwiękami. Jego zaciekawienie i zaangażowanie wzrasta wraz z natychmiastowym i nieskomplikowanym w interpretacji przekazem. Media, jak ukazują współczesne badania, stały się dla dziecka fundamentalnym źródłem informacji pochodzących z różnych dziedzin naszego życia oraz dostarczają wiadomości ze świata nauki, techniki, kultury, a także informują o aktualnych zdarzeniach i problemach¹¹. To od dorosłych zależy, jakie programy pozwolą oglądać swoim pociechom czy wychowankom, dlatego najlepszym rozwiązaniem jest wspólne oglądanie telewizji z dzieckiem. Czasami jest to oczywiście niemożliwe, jednak w takiej metodzie można znaleźć wiele pozytywnych aspektów. Przede wszystkim rodzice mają kontrolę nad tym, co oglądają ich pociechy, a także wzmacnia się więź emocjonalna pomiędzy członkami rodziny.

Często telewizja kojarzona jest tylko ze stratą wolnego czasu albo obszarem kultury popularnej, o którym mówi się w sposób pejoratywny, a przecież staje się ona w dzisiejszym świecie głównym źródłem informacji i wiedzy. Warto zaznaczyć, że telewizja, obok innych instytucji społecznych zajmujących się tradycyjnie edukacją i wychowaniem, przejmuje część przypisanych im funkcji. Możemy znaleźć w niej wiele programów edukacyjnych, przyrodniczych, kulturalnych, które nie tylko w sposób obrazowy pogłębiają wiedzę odbiorcy, ale również poszerzają wachlarz jego zainteresowań. Przemysł telewizyjny dysponuje ogromną siłą, która wpływa na rozwój postaw, zachowań społecznych oraz przekonań nie tylko najmniejszych odbiorców, ale także ludzi dorosłych, którzy w pewnym

⁹ B. Mazepa-Domagala, *Telewizja – zagrożenie czy inspiracja? Z zagadnień oddziaływania telewizji na dziecko*, [w:] *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży i jego zagrożenia*, red. K. Czarnecki, W. Kojs, M. Rozmus, Mysłowice 2001, s. 147.

¹⁰ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa-Kraków 1999, s. 22.

¹¹ J. Izdebska, *Dziecko i świat mediów elektronicznych*, „Wychowanie w Przedszkolu” 3(2009), s. 7.

stopniu przekonania już ukształtowali. Telewizja wytwarza wokół nas fikcyjny świat, do którego z łatwością się przenosimy, nie będąc w pełni tego świadomi. Dzieci, których myślenie abstrakcyjnie dopiero się kształtuje, często nie potrafią odróżnić świata realnego od świata fikcyjnego, który wielokrotnie powoduje zachwianie myśli, przekonań i wartości. W większości przypadków dzieci nie są przygotowane do odbioru informacji pochodzących z wirtualnego świata, który tak naprawdę nie istnieje. Z badań wielu psychologów i pedagogów wynika, że dzieci przed telewizorem spędzają przeciętnie cztery godziny dziennie i robią to w sposób zupełnie niekontrolowany, tracą poczucie czasu i zaślepieni magią szklanego ekranu przyswajają wszystko, co usłyszą i zobaczą¹².

Umysł dziecka w wieku przedszkolnym jest bardzo chłonny, dlatego każda informacja trafia do niego – nie tylko ta pożądana, ale również ta, która może przynieść tragiczne konsekwencje. Telewizja nierzadko rozpatrywana jest w kategoriach zagrożenia społecznego, a przede wszystkim wychowawczego. Nieracjonalny i niepoprawny kontakt z telewizją może przyczynić się do skutków bardzo szkodliwych i niebezpiecznych dla prawidłowego funkcjonowania i rozwoju osobowości dziecka w wieku przedszkolnym. Wyniki licznych badań uświadamiają rodziców i wychowawców o ujemnym wpływie telewizji na trzy najważniejsze sfery rozwojowe: emocjonalną, psychiczną oraz fizyczną. Spędzanie większej ilości wolnego czasu przy szklanym ekranie może skutkować dezorganizacją dnia codziennego, powodując niekorzystne zmiany w strukturze różnych zajęć obowiązkowych i czasu wolnego dziecka. Oprócz dezorganizacji można zauważyć przede wszystkim nieprawidłowości w rozwoju fizycznym i psychicznym dziecka, zachowania agresywne czy niepokojące słownictwo. Dziecko często w sposób zupełnie nieświadomy i mimowolny niewłaściwie wykorzystuje informacje telewizyjne, które powodują rozwój aspołecznych form zachowania oraz dezintegrację życia rodzinnego i społecznego¹³.

Kilkugodzinne, bierne patrzenie na ekran telewizyjny bez nadzoru osób dorosłych może przyczynić się u dziecka do nagromadzenia negatywnych emocji oraz uczuć, których efektem są lęki, zaburzenia snu, nadpobudliwość, nadwrażliwość oraz agresja. Dziecko w wieku przedszkolnym jest w fazie najintensywniejszego rozwoju sfery fizycznej, jednak spędzanie wolnego czasu jedynie na oglądaniu często bezwartościowych programów powoduje brak ruchu, którego efektem jest nadpobudliwość, a przede wszystkim nadwaga i problemy ze zdrowiem.

¹² A. Sowa, *W fikcyjnym świecie*, „Bliżej Przedszkola” 2(2009)89, s. 38.

¹³ B. Mazepa-Domagala, *Telewizja – zagrożenie czy inspiracja?* dz. cyt., s. 151.

Oddziaływanie telewizji na dzieci dokonuje się w trzech aspektach, po pierwsze przez to, że czas poświęcany na oglądanie telewizji jest jednocześnie czasem odejmowanym innym zajęciom, następnie przez sposób przekazu oraz przez przekazywane treści¹⁴. „Media mogą osłabiać więzi społeczne, burzyć systemy wartości, wzmacniać agresję i zachowania antyspołeczne, niszczyć instytucje i ludzi cieszących się zaufaniem. Mogą uczyć złych wzorów, głupoty i mierności, a przede wszystkim kłamać”¹⁵. Ta krytyka mediów wskazująca na negatywne oddziaływanie na osobowość dziecka nie może przysłonić faktu, iż środki masowego przekazu stały się w dzisiejszym świecie nieodłącznym elementem ludzkiej egzystencji. Telewizja nie tylko deprawuje, uczy brutalności i agresji, ale również jest źródłem wiedzy, rozwija zainteresowania oraz zbliża odbiorcę do rzeczy niedostępnych. Stanowi ona nieograniczone okno na świat, jest nieocenioną skarbnicą wiedzy i pomysłów, które inspirują dzieci do aktywności ruchowej i intelektualnej. Wiele programów przyrodniczych oraz edukacyjnych ingeruje w osobowość intelektualną dziecka w sposób bardzo pozytywny, rozszerzając jego horyzonty myślowe.

Media dostarczają odbiorcom nie tylko rozrywki, przyjemności, ale także pozwalają oderwać się od trudnych problemów oraz w łatwy sposób zrelaksować się. Innymi atutami telewizji są wysoko wyselekcjonowane treści, które spełniają ogromną rolę edukacyjną, rozwijają wyobraźnię, umożliwiają zaspokojenie potrzeb estetycznych oraz kształtują wrażliwość dziecka na piękno, a także krzywdę i zło. Programy publicystyczne oraz te o charakterze naukowym pomagają dziecku poznać otaczający świat, pobudzają, a także zaspokajają jego naturalną ciekawość poznawczą. Wartościowe pod względem merytorycznym programy wzbogacają konkretne doświadczenia dziecka, które stają się podstawą późniejszych uogólnień, a także uczą go tworzyć poprawne wyobrażenia oraz pomagają we właściwej interpretacji otaczającej go rzeczywistości. Oprócz ogólnodostępnej szansy rozwoju telewizja stwarza możliwość przyswojenia przez dzieci języków obcych, a także pozwala doświadczyć szerokiej gamy uczuć¹⁶.

Telewizja może być instrumentem przekazującym pozytywne wartości i wzorce, jednak aby to się urzeczywistniło, muszą być spełnione pewne warunki. Po pierwsze treści programów powinny być dostosowane do możliwości intelektualnych oraz emocjonalnych dziecka, aby nie

¹⁴ M. Braun-Gałkowska, *Wpływ telewizyjnych obrazów przemocy na psychikę dzieci*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 6(1995)341, s. 10.

¹⁵ M. Iłowiecki, *Manipulacja osobą ludzką w społeczeństwie informacyjnym. Człowiek na smyczy*, „Wychowawca” 9(2009)201, s. 10.

¹⁶ M. Braun-Gałkowska, *Dziecko w świecie mediów*, „Edukacja i Dialog” 6(2003)149, s. 2–9.

spowodowały zubożenie na zło czy krzywdę. Kolejnymi warunkami pozwalającymi na uznanie telewizji jako nośnika wartości są kontrolowanie czasu oglądania oraz omówienie i zinterpretowanie obejrzanych treści¹⁷. Dzięki takiemu postępowaniu nie tylko można uchronić dzieci przed destrukcyjną siłą mediów, ale przede wszystkim nawiązać kontakt emocjonalny z własnym dzieckiem, a także poznać jego zainteresowania. Wychowanek korzystający z dóbr medialnych w sposób mądry i rozsądny nie tylko wzbogaca swoją wyobraźnię pozytywnymi treściami, ale przede wszystkim wzrasta ku lepszemu, rozwija się, poznaje i przeżywa, uczy się i doświadcza¹⁸.

Opinie rodziców na temat sposobu spędzania przez dzieci czasu wolnego przed telewizorem

Telewizja może stać się czynnikiem osłabiającym wpływ wychowawczy. Jest ogólnie dostępna, ma ogromny zasięg, przez co łatwo się od niej uzależnić. Nie można jej przypisywać samych negatywnych cech, aczkolwiek w przypadku braku kontroli, zwłaszcza ze strony rodzica, może mieć destrukcyjny wpływ na młodych ludzi, ich światopogląd, zachowanie i osobowość. Telewizja może zagrażać dzieciom nie tylko poprzez bezpośredni jej wpływ, ale także z powodu uzależnienia rodziców lub zwykłego braku kontroli nad tym, co robi ich dziecko. To oni tworzą hierarchię wartości w domu i to oni powinni odpowiednio umieścić w niej telewizję. Nie można wykluczyć telewizji z codziennego życia, ale należy pamiętać o racjonalnym korzystaniu z niej.

Powyższe kwestie stały się podstawą badań świadomości rodziców dotyczącej spędzania przez ich dzieci czasu wolnego przed telewizorem. Badania zostały przeprowadzone w 2013 roku wśród rodziców uczniów klas I–III zamieszkałych na osiedlu Wzgórza Krzesławickie w Krakowie. Przebadano grupę losowo wybranych rodziców (60 osób) przy pomocy kwestionariusza ankiety, z czego do analizy wybrano 50 kwestionariuszy.

Aby przybliżyć kwestię wolnego czasu dziecka spędzanego przed telewizorem, zapytano najpierw rodziców o formy aktywności wolnoczasowej ich dzieci oraz o to, w jakim wymiarze czasowym spędzają czas wolny z dzieckiem.

¹⁷ M. Maj, M. Sikorska, *Wpływ telewizji na rozwój dziecka w wieku przedszkolnym*, [w:] *Edukacja elementarna w zreformowanym systemie szkolnym*, red. Z. Ratajek, M. Kwaśniewska, Kielce 2004, s. 223.

¹⁸ M. M. Tytko, *Media w wychowaniu*, „Wychowawca” 12(2008)192, s. 5.

Tabela 1. Najchętniej wybierany przez dzieci sposób spędzania wolnego czasu

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Przebywa na świeżym powietrzu	18	36
Przy komputerze	11	22
Ogląda telewizję	11	22
Czyta	5	10
Nudzi się	0	0
Inne	5	10
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Z opinii rodziców (tabela 1) wynika, że choć najczęściej wybraną aktywnością dziecka jest przebywanie na świeżym powietrzu (36%), to jednak większość wybiera bierną formę aktywności, a wśród niej dużą rolę odgrywają media i elektronika. Potwierdzają się też współcześnie podnieszone kwestie dotyczące ważnej roli telewizji i komputera w życiu dziecka. Wśród wymienianych przez rodziców pomysłów na spędzanie wolnego czasu pojawiły się następujące zajęcia: uprawianie sportu, bawienie się zabawkami oraz zajęcia sportowe.

Spędzanie czasu wspólnie z dzieckiem (tabela 2) jest istotną sprawą zarówno dla niego samego, jak i dla rodzica. Wyniki są zdecydowanie zadowalające, gdyż przeważająca większość rodziców stara się spędzić z dzieckiem przynajmniej 3 godziny dziennie. Tylko nieliczni poświęcają na to swój wolny czas zaledwie kilka razy w tygodniu. Rodzice mogą bardziej zaangażować się w życie dziecka, dowiedzieć jak spędziło dzień. Wspólne spędzanie czasu sprzyja także wymyślaniu i tworzeniu nowych gier, zabaw, sposobów zapobiegania nudzie. Takie czynności na pewno zbliżają rodziców i dzieci, dają wiele radości obu stronom, ale i pozwalają na ograniczenie udziału mass mediów w rodzinnym życiu. Oczywiście jedną z form

spędzania czasu z całą rodziną jest oglądanie telewizji i jeśli dzieje się to w ograniczonej ilości oraz pod okiem dorosłej osoby, to istnieje szansa, by dziecko uniknęło kontaktu z nieodpowiednią dla niego treścią. Pozwala to także na ograniczenie czasu poświęcanego na programy telewizyjne.

Tabela 2. Wymiar czasowy spędzania przez rodziców czasu wolnego z dzieckiem

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Więcej niż 5 godzin dziennie	14	28
Od 3 do 5 godzin dziennie	10	20
Do 3 godzin dziennie	9	18
Cały dzień	7	14
Co najmniej raz w tygodniu	6	12
Raz na dwa dni	3	6
Nie spędzam czasu wolnego z dziećmi	1	2
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Sposób spędzania czasu wolnego przez dziecko wynika często z dostępności różnych możliwości. Stąd jedno z pierwszych pytań kierowanych do rodziców wiązało się z ilością posiadanych w domu odbiorników telewizyjnych, a następnie dotyczyło kwestii posiadania odbiornika przez dziecko w swoim pokoju.

Tabela 3. Ilość posiadanych odbiorników telewizyjnych w domu

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Jeden	16	32
Dwa	21	42
Trzy	9	18
Więcej	4	8
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Z tabeli 3 wynika, iż każdy z badanych rodziców wskazuje na posiadanie odbiornika telewizyjnego w swoim domu. Zaledwie 32% rodziców deklaruje, że posiadają tylko jeden, pozostali mają ich więcej. Świadczy to o dużej dostępności telewizji dla dziecka, a równocześnie stanowi o istotnym znaczeniu telewizji dla rodziców.

Dostępność telewizji dla dziecka potwierdza pytanie dotyczące posiadania przez dziecko odbiornika telewizyjnego w swoim pokoju (tabela 4). Tak duży procent posiadających telewizor w pokoju może świadczyć o częstym jego użytkowaniu, ale też o braku kontroli rodziców nad tym, ile i co oglądają dzieci. Fakt posiadania odbiornika telewizyjnego we własnym pokoju, często umieszczanego w centralnym miejscu, może mieć też znaczenie symboliczne, sugerujące dziecku, jak ważne jest to urządzenie w codziennym funkcjonowaniu rodziny.

Tabela 4. Posiadanie przez dziecko odbiornika telewizyjnego we własnym pokoju

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Nie	27	54
Tak	23	46
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Spożytkowanie energii, która w tym okresie jest bardzo duża, wiąże się przede wszystkim z czynnym spędzaniem czasu wolnego, a oglądanie telewizji to bierny sposób spędzania czasu wolnego. Długie godziny spędzane przed telewizorem nie są zatem korzystną formą odpoczynku dla dziecka w wieku wczesnoszkolnym.

Tabela 5. Częstotliwość oglądania telewizji przez dziecko

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Codziennie ok. 1 h	18	36
Codziennie ok. 2 h	10	20
Codziennie ok. 3–4 h	7	14
Kilka razy w tygodniu	9	18
Codziennie bez ograniczeń	6	12
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Wszyscy badani rodzice wskazują, iż dziecko ogląda telewizję codziennie, choć w różnym natężeniu (tabela 5). Najczęściej jest to około jednej (36%) czy dwóch godzin (20%). Tylko 12% przyznaje, że dziecko ogląda telewizję bez ograniczeń, co może świadczyć również o braku kontroli rodziców. Biorąc pod uwagę dane z tabeli 1 można zauważyć, iż deklarowana częstotliwość oglądania przez dziecko telewizji nie musi być szkodliwa, gdyż dziecko zajmuje się też inną aktywnością w czasie wolnym.

Okres wczesnoszkolny jest czasem, w którym to rodzice powinni mieć kontrolę nad programami telewizyjnymi, które ogląda dziecko. Mogą wtedy dobrać programy, które są adekwatne do wieku dziecka lub mogą go nauczyć wartościowych zachowań i postaw. Natomiast w przypadku, gdy dziecko samo wybiera programy, które chce oglądać, może trafić na niewłaściwą dla niego treść.

Tabela 6. Zauważone przez rodziców sposoby wyboru programów

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Wybiera lub ma wybierane programy, które są dopasowane do jego własnych zainteresowań	43	86
Ogląda programy, które są dostępne w danej chwili	7	14
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Wyniki zaprezentowane w tabeli 6 wskazują, że aż 86% ankietowanych twierdzi, że ich dziecko ogląda programy telewizyjne dopasowane do zainteresowań dziecka, a tylko 14% rodziców zauważa, że dziecko ogląda to, co jest aktualnie dostępne. Wyniki te potwierdzają zainteresowanie rodziców tym, co ogląda ich dziecko w telewizji i to, iż chcą mieć na to wpływ. Jest to bardzo zadowalająca informacja, która świadczy o przekonaniu rodziców, iż mogą z pełną świadomością pozostawić dziecko przed telewizorem oraz że mają kontrolę nad treściami, jakie docierają do dziecka z programów telewizyjnych.

Na zadane pytanie, czy rodzice sami wybierają programy telewizyjne (pytanie sprawdzające), odpowiedzi nie były już tak bardzo jedno-

znaczne (tabela 7). Rodzice w większości (64%) dobierają programy swoim dzieciom, ale stosunkowo większy ich procent tego nie robi (36%). Taką zmianę w odpowiedziach można tłumaczyć tym, że ankietowani zezwalają na samodzielność dziecka w wyborze tego, co chce oglądać, albo chęcią wskazania, że jednak mają na to wpływ.

Tabela 7. Oglądanie przez dziecko programów dobieranych przez rodziców

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Nie	32	64
Tak	18	36
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Brak różnorodnych opcji rozrywki oraz własnej kreatywności może powodować, że dziecko wybiera to, co jest dla niego najprostsze i najbardziej dostępne. Oglądanie telewizji nie wymaga wychodzenia z domu oraz zbyt dużego nakładu sił i dlatego może być wybierane przez dzieci z powodu braku innego zajęcia.

Tabela 8. Świadomość rodziców dotycząca korzystania przez dziecko z telewizji z powodu braku innego zajęcia

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Tak	17	34
Nie	32	64
Nie wiem	1	2
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowana większość rodziców (64%) twierdzi, że ich dziecko nie korzysta z telewizji z braku innego zajęcia (tabela 8). Jednak 34% potwierdza, że tą formę aktywności dziecko wybiera, ponieważ nie ma innego zajęcia, co jest nadal stosunkowo dużą wartością. Wyniki te mogą również wskazywać na brak umiejętności zagospodarowanie czasu wolnego, zarówno u dzieci, jak i rodziców.

Mając na uwadze to, że w większości rodzice deklarowali wpływ na wybór programów, które oglądają ich dzieci, zapytano respondentów, jakie są te programy.

Tabela 9. Rodzaje programów telewizyjnych najczęściej oglądanych przez dziecko

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Filmy animowane, kreskówki	41	28,1
Filmy przyrodnicze	32	21,9
Programy przeznaczone dla dzieci	28	19,2
Filmy familijne	20	13,7
Programy rozrywkowe	13	8,9
Seriale	8	5,5
Inne	4	2,7
Razem	146	100

Źródło: opracowanie własne

Z danych zamieszczonych w tabeli 9 wynika, iż dzieci oglądają przede wszystkim filmy. Są wśród nich te przeznaczone dla ich wieku, ale też przyrodnicze i seriale. Czworo spośród badanych rodziców zaznaczyło, że ich dzieci oglądają chętnie także inne programy, np. o nauce i technice, sportowe, ale także program Discovery. Taka deklaracja rodziców wskazuje na to, iż telewizja pełni w stosunku do ich dzieci rolę rozryw-

kową i edukacyjną, jest formą relaksu, ale też i możliwością poznania świata i zdobycia wiedzy.

Tabela 10. Częstotliwość wspólnego oglądania telewizji

Dane	Badani rodzice	
	n	%
W weekendy	17	34
Mniej niż 2 h dziennie	11	22
Raz w tygodniu	10	20
Nie oglądam telewizji z dzieckiem	8	16
2–3 h dziennie	3	6
Więcej niż 3 h dziennie	1	2
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Powyższe wyniki (tabela 10) sugerują, że rodzice w większości mało czasu poświęcają na oglądanie z dzieckiem telewizji. Może to mieć oddźwięk pozytywny, gdyż swój wolny czas mogą poświęcić na inne zajęcia i formy jego spędzania z dziećmi. Rodzice czynią to najczęściej w czasie weekendu (34%), 20% robi to tylko raz w tygodniu, natomiast 22% twierdzi, że spędza czas z dzieckiem przed telewizorem codziennie, jednak jest to mniej niż 2 godziny dziennie. Około 2–3 godzin dziennie przed telewizorem poświęca dziecku 6% rodziców, a 16% ankietowanych zadeklarowało, iż w ogóle nie poświęca swojego czasu na oglądanie telewizji z dzieckiem, a zatem nie ma bezpośredniego wpływu na to, jakie treści są przekazywane oraz jak odbiera je dziecko.

Oglądanie z dzieckiem telewizji może być wyrazem działań zaplanowanych, ale może też odbywać się w sposób przypadkowy, niekontrolowany przez rodziców. Stąd pytanie do respondentów dotyczące rodzajów programów, które oglądają ze swoimi dziećmi. Pytanie to dotyczyło tylko tych rodziców, którzy zadeklarowali, że oglądają telewizję wraz z dzieckiem.

Tabela 11. Programy oglądane przez rodziców wraz z dzieckiem

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Programy dla dzieci i młodzieży	22	52,4
Programy dla dorosłych	9	21,4
Inne	11	26,2
Razem	42	100

Źródło: opracowanie własne

Osoby, które oglądają z dzieckiem telewizję, w większości poświęcają ten wspólny czas na oglądanie programów przeznaczonych dla dzieci i młodzieży (52,4%), czyli programów dostosowanych do wieku dzieci (tabela 11). Można zatem wnioskować, iż jest to działanie zaplanowane. Wśród innych wymienianych programów znalazły się: przyrodnicze, językowe, edukacyjne oraz informacyjne. Warto w tym miejscu zastanowić się, czy dziecko jest obserwatorem tego, co ogląda rodzic, czy też ma wpływ na wybór programów. W przypadku pozostałych rodziców (21,4%), którzy deklarowali, że oglądają z dzieckiem programy dla dorosłych należy mieć nadzieję, iż wybierają te treści, które nie są szkodliwe dla dziecka i tłumaczą to, co dla niego jest niezrozumiałe. Oglądanie wraz z dzieckiem telewizji jest na pewno jedną z form wspólnego spędzania czasu. Oprócz możliwości przebywania z mamą czy tatą, daje to dziecku również pewną ochronę przed niewłaściwymi treściami. W przypadku treści trudnych dla dziecka, siedzący obok rodzic może wyjaśnić kwestie, które są dla niego niezrozumiałe. W sytuacjach, kiedy oglądanie programu wiąże się z dużymi emocjami, rodzic może na bieżąco te zagadnienia tłumaczyć lub wyciszać. Jednak w przypadku, gdy dziecko spędza dużo czasu przed telewizorem bez kontroli rodziców, może dojść do tego, że trafi na nieodpowiednie dla niego treści.

Istotną sprawą jest nie tylko wspólne oglądanie telewizji, ale też przeprowadzanie z dzieckiem rozmowy dotyczącej oglądanych programów. Czas przeprowadzania takich rozmów może być różny: przed emisją, w czasie jej trwania lub po jej zakończeniu.

Tabela 12. Czas przeprowadzania z dzieckiem rozmowy na temat oglądanego programu

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Czasami po programie	27	54
Czasami przed programem	14	28
Nigdy	11	22
Po emisji każdego programu	4	8
W trakcie trwania programu	4	8
Przed emisją każdego programu	1	2
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne

Najczęściej wybieraną porą rozmowy z dzieckiem jest czas po emisji programu: ponad połowa ankietowanych (54%) twierdzi, że przeprowadza z dzieckiem rozmowę na temat danego programu czasami, a 8% po każdej emisji (tabela 12). To duże ułatwienie dla dziecka, zwłaszcza wtedy, gdy czegoś nie zrozumiało. Taka wspólna analiza obejrzanego programu przybliża treść, systematyzuje, ale i utrwala ją. W przypadku jednak, gdy treść niekoniecznie jest dostosowana do wieku dziecka, rozmowa może już niewiele pomóc, gdy dziecko zdążyło obejrzeć program. Rzadziej rodzice rozmawiają z dzieckiem jeszcze przed emisją: czasami przeprowadza taką rozmowę 28% rodziców, a jedna osoba potwierdziła, iż rozmawia z dzieckiem o programie zawsze przed jego emisją. Być może wynika to z małej wiedzy dotyczącej tego, co dokładnie zawiera treść programu. Jednak dla dziecka mogłaby być to bardzo przydatna wiedza, gdyż oglądając dany program wiedziałoby, na co zwrócić uwagę i rozumiało pełny jego przekaz. Tylko według 8% badanych rozmowa o programie ma miejsce w trakcie jego trwania, co z pewnością jest korzystne dla dziecka, ponieważ może ono na bieżąco pogłębiać swoją wiedzę oraz rozwiewać wątpliwości, jeżeli takie zaistnieją.

Niepokojący jest fakt, że ponad 22% ankietowanych zadeklarowało, że nigdy nie rozmawia z dzieckiem o programach, które ono ogląda (tabela 13). Taka postawa może spowodować, że dziecko niekoniecznie będzie korzystać z wiedzy, którą dany program mógłby mu dać, ponieważ informacje mogą być dla niego niejasne i niezrozumiałe. Może się też okazać, że samo nie jest w stanie poradzić sobie z emocjami i bodźcami, które przyjęło w czasie emisji.

Oglądanie dobrze dobranych programów z pewnością pozytywnie wpływa na przyrost wiedzy z danego zakresu tematycznego, co oznacza, że telewizja może być kolejnym nośnikiem informacji dla dziecka. Może ono uzupełniać pewne braki, wyrównywać poziom oraz zdobywać nowe, ciekawe dla niego wiadomości. Telewizja może także stanowić czynnik, który pobudza dzieci do działania, gdyż rozwija ich wyobraźnię. Młody człowiek pod wpływem obejrzanego programu bądź jego fragmentu może zostać zmotywowany do podjęcia różnorodnych aktywności, wymyślenia nowych, konstruktywnych zabaw lub zajęć. Zatem istotną sprawą jest, by rodzice dostrzegali pozytywną rolę oglądania przez dziecko telewizji.

Tabela 13. Opinie rodziców dotyczące pozytywnych aspektów oglądania telewizji przez dziecko

Dane	Badani rodzice	
	n	%
Zwiększa poziom wiedzy dziecka o świecie	39	32,2
Rozwija wyobraźnię	27	22,3
Zapobiega nudzie	17	14
Uczy dzieci poprawnego zachowania	10	8,3
Pobudza inicjatywę	10	8,3
Rozbudza aktywność i twórczość	9	7,4
Pomaga dzieciom wyciszyć się	4	3,3
Nie jest użyteczna, jest szkodliwa	2	1,6
Inne	3	2,5
Razem	121	100

Źródło: opracowanie własne

Wyniki badań świadczą o tym, iż rodzice dostrzegają pozytywne oddziaływanie telewizji na dziecko. Najczęściej wskazują na: zwiększenie poziomu wiedzy o świecie (32,2%), rozwijanie wyobraźni (22,3%), naukę poprawnego zachowania (8,3%) czy pobudzanie inicjatywy (8,3%). Rodzice zauważyli też, że telewizja zapobiega nudzie (14%) i pomaga dzieciom wyciszyć się (3,3%). Wśród ankietowanych znalazły się także 3 osoby, które podkreśliły inną zaletę telewizji, a mianowicie, że dzięki niej dzieci mają kontakt z językiem obcym i mogą nauczyć się języka angielskiego.

Analizując przedstawione wyniki badań można przyjąć, że rodzice mają wpływ na spędzanie czasu wolnego ich dzieci przed telewizorem. Telewizja jest nadal częstym sposobem spędzania czasu wolnego w stosunku do innych aktywności wolnoczasowych. Rodzice w większości są zainteresowani tym, co oglądają dzieci, oglądają z nimi programy telewizyjne i starają się wspólnie z nimi o nich rozmawiać. Tylko nieliczna grupa nie ma nad tym kontroli. W większości deklarują też, iż sami wybierają dziecku programy telewizyjne, choć niektórzy przyznają, że dziecko ogląda też to, co akurat jest emitowane i robi to z braku innego zajęcia. Wydaje się zatem, że świadomość rodziców dotycząca spędzania czasu wolnego przez ich dzieci jest zadowalająca.

Przedstawione wnioski mogą jednak budzić wątpliwość, gdy skonfrontujemy je z deklaracją rodziców dotyczącą ilości odbiorników telewizyjnych w domu (tylko 32% posiada jeden odbiornik, pozostali więcej) oraz posiadaniem telewizora przez dziecko w swoim pokoju (32% dzieci). Zmniejsza to szanse kontroli rodziców nad czasem spędzonym przed telewizorem i wyborem programów przez dziecko. Można też zadać pytanie, czy opinie rodziców są wyrazem rzeczywistego ich postępowania, czy też poczucia, że ich postępowanie takie właśnie powinno być. W każdym jednak przypadku rodzice mają świadomość właściwego spędzania czasu wolnego przed telewizorem ich dzieci.

Bibliografia

Braun-Gałkowska M., *Dziecko w świecie mediów*, „Edukacja i Dialog” 149(2003)6.

Braun-Gałkowska M., *Wpływ telewizyjnych obrazów przemocy na psychikę dzieci*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 341(1995)6.

Chomicz R., *Rodzina tradycyjna – w przekazywaniu wzorów aktywnego spędzania czasu wolnego*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne” (2009)1.

Czajkowski K., *Wychowanie do rekreacji*, WSiP, Warszawa 1979.

Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, PWN, Warszawa–Kraków 1999.

Grochociński M., *Organizacja pracy i metody nauczania w edukacji wczesnoszkolnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1992.

Iłowiecki M., *Manipulacja osobą ludzką w społeczeństwie informacyjnym. Człowiek na smyczy*, „Wychowawca” 201(2009)9.

Izdebska J., *Dziecko i świat mediów elektronicznych*, „Wychowanie w Przedszkolu” (2009)3.

Kędzior J., *Czas wolny w rodzinie z perspektywy pedagogicznej*, [w:] *Od szkoły pamięci do szkoły rozwoju. IX Forum Pedagogów*, red. J. Semkowska, M. Wawrzak-Chodaczek, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998.

Kozak E., *Wypoczynek młodzieży i jej rodziców*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” (2000)1.

Maj M., Sikorska M., *Wpływ telewizji na rozwój dziecka w wieku przedszkolnym*, [w:] *Edukacja elementarna w zreformowanym systemie szkolnym*, red. Z. Ratajek, M. Kwaśniewska, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004, s. 223.

Mazepa-Domagala B., *Telewizja – zagrożenie czy inspiracja? Z zagadnień oddziaływania telewizji na dziecko*, [w:] *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży i jego zagrożenia*, red. K. Czarnecki, W. Kojs, M. Rozmus, Impuls, Mysłowice 2001.

Sowa A., *W fikcyjnym świecie*, „Blżej Przedszkola” 89(2009)2.

Tytko M. M., *Media w wychowaniu*, „Wychowawca” 12(2008)192.

Walentyłowicz-Moryl K., *Co po szkole? Udział młodzieży w zajęciach dodatkowych*, [w:] *Młodzież w czasie wolnym między przyjemnością a obowiązkiem*, red. E. Narkiewicz, M. Zielińska, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2001.

M. Woźniak, *Zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży szkolnej przez instytucje publiczne*, [w:] *Czas wolny – przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, red. J. Daszkowska, R. Pelczar, KUL, Stalowa Wola 2009.

Wujek T., *Praca domowa i czynny wypoczynek ucznia*, PZWS, Warszawa 1969.

Streszczenie

Przypisując rodzinie najważniejszą rolę w kształtowaniu postaw wolnoczasowych wskazuje się przede wszystkim na ich własny przykład oraz zaangażowanie w organizację i wspólne spędzanie czasu wolnego z dzieckiem. Jedną z form spędzania czasu wolnego jest oglądanie telewizji. Nie można jej przypisywać samych negatywów, aczkolwiek w przypadku braku kontroli, zwłaszcza ze strony rodzica, może ona mieć destruktywny wpływ na młodych ludzi, ich światopogląd, zachowanie i osobowość. Kry-

tyka mediów wskazująca na negatywne oddziaływanie na osobowość dziecka nie może przysłonić faktu, iż środki masowego przekazu stały się w dzisiejszym świecie nieodłącznym elementem ludzkiej egzystencji. Telewizja może zagrażać dzieciom też z powodu uzależnienia rodziców lub zwykłego braku kontroli nad tym, co robi ich dziecko. To oni tworzą hierarchię wartości w domu, i to oni powinni odpowiednio umieścić w niej telewizję. Nie można wykluczyć telewizji z codziennego życia, ale należy pamiętać o racjonalnym korzystaniu z niej.

Czas spędzony przez dziecko przed telewizorem jest odbierany jako czas stracony i przynoszący negatywne skutki dla rozwoju dziecka a winą za to obarczani są właśnie rodzice. Prowadzone od lat (również przez media) uświadamianie rodzicom negatywnych skutków długiego oglądania przez dzieci telewizji powinno zaowocować postawą kontroli i wydaje się, jak wynika z zaprezentowanych w artykule badań, że odniosły skutek. Rodzice kontrolują to, co i jak często oglądają ich dzieci, sami też wybierają programy przez nich oglądane.

Słowa kluczowe: media, telewizja, czas wolny, rodzice, aktywność wolnoczasowa.

Child Free Time Watching TV, in the Opinion of Parents

Summary

By attributing to family the meaning in forming of free time attitudes is shown first of all the example of parents and the involvement in organization and common free time spending with the child. One of the free time spending forms is the TV watching. The TV can't be attributed only the negatives, although it could have destructive influence over the young people, their world view, behavior and personality. This criticism, which points out to negativ influence over the child personality, can't obscure the fact, that the mass media became in the today's world inseparable element of the human existence. Television can threaten the children also because of the parents addiction or ordinary lack of the control over this, what their child is doing. They make the worth hierarchy at, and they should place in it appropriately the television. The television couldn't be excluded from the everyday life, but we should remember about the rational using of it.

The time spent by the child in front of computer is viewed as the lost time, which doesn't bring benefits the child, and on the parents is put the blame for it. Held for years (also by the mass media) making parents awa-

re of the negative results of long watching TV by the children should bear fruits by control attitude. Considering the researches presented in this article, we can conclude, that this brings the desired effect. The parents control this, what and how often their children watch, they choose also by itself the programs they watch. Television is however still often chosen way of spending free time by the children.

Keywords: media, television, free time, parents, free time activity.

Adresy do korespondencji:

Dr Ewa Miśkowiec

Akademia Ignatianum w Krakowie

Instytut Nauk o Wychowaniu

Katedra Pedagogiki Ogólnej i Teorii Wychowania

e-mail: ewamiskowiec@poczta.onet.pl

Patrycja Kotaba

studentka Akademii Ignatianum w Krakowie